

De la detronarea lui Vlad Țepeș prin Stefan cel Mare, în 1462, istoria Munteniei nu este de cât o răsfrîngere a celei a Moldovei, care sub conducerea lui Stefan cel Mare determină în totul soarta mai marei ei surori. Istoria Munteniei a fost cuprinsă deci în domnia lui Stefan, și dacă o reluăm aici, este numai spre a stabili șirul domnilor ce se strecoară pe tronul ei, în timp ce în Moldova ține una și neintrepută domnia marelui Stefan. Acest studiu este însă neapărat, căci tocmai această perioadă a istoriei Munteniei infățișează o mare incurcătură și greutate în lămurirea domniilor ce au urmat după o laltă pe scaunul ei.

În 1462 Vlad Țepeș, fiind răsturnat prin intervenția lui Stefan cel Mare, face loc în Muntenia, fratelui lui Vlad, Radu cel Frumos, proteguit și așezat de Turci în scaunul Munteniei.

Radu al IV-le cel Frumos 1462—1471. În contra acestuia Stefan urmează dușmăniile începute în protiva lui Vlad Țepeș pentru posesiunea Chilieii, și dobîndește această cetate în 1465. După ce Stefan cel Mare răspinge în chip victorios expediția lui Mateiu Corvin, și își răsbună apoi de ea prin pustiirea

1. Vezi mai sus, p. 293.

Transilvaniei, împăcîndu-se la urmă cu regele maghiar, pornește iar cu războiul contra lui Radu cel Frumos, îl bate în două locuri, la Soci și la Cursul Apei, și după aceea îl asediază în cetatea Dimboviței, în 1471, de unde Radu scapă, lăsînd în mâinele biruitoarelor sale pe soția lui Maria și pe fata lui Vochița, iar Radu cel Frumos fuge peste Dunărea.

Laiot (Vlad al V-le) Basarab, 1471—1476.

Stefan cel Mare institue domn în Muntenia pe Laiot Basarab. De abia însă domnise o lună, și Radu cel Frumos revine în țară cu ajutor turcesc, bate și alungă pe Laiot Basarab, care fuge la Stefan. Radu îl urmărește în Moldova chiar, până la Bîrlad; dar Radu este bătut și după cît se vede ucis de Stefan, de oare-ce analele sîrbești ne spun că în 1472, a murit Radul voevodul Valachiei, iar Stefan restituie pe Laiot în tronul munteneș². Moartea lui Radu a trebuit să se întîmple chiar la începutul acestui an, de oare-ce în April 1472, găsim un document dat de Laiot Basarab. El se intitulează în acest hrisov *Basarab cel Tînăr* fiul lui *Basarab cel Bun*³. Este invădat că acel Basarab cel Tînăr nu poate fi de cît Laiot Basarab. Cine să fie însă tatăl său, Basarab cel Bun? Credem că sau Dan al III-le, care este arătat de Chalcocondila, el însuș ca Basarab, sau Vladislav al III-le domnul Munteniei de la 1446—1452⁴.

2. *Glasnic*, organul societății literare științifice sîrbești, Belgrad, XI, p. 156: „to leato 6980 (1472), umrè Radul voevoda Vlașky“ (la leatul 1472 au murit Radul voevodul Valachiei). Asupra restabilirei de a doua oară a lui Laiot Basarab în scaun, vezi *Căpitanul*, Mag. ist., I, p. 106: „In vremile aceste Stefan Vodă de la Moldova, vèzînd că Radu Vodă a venit cu Turci și a scos pe Laiot Basarab și l'a gonit, nu s'au îngădînit și a cerut ajutor de la Leși, și a scos pe Radu Vodă și an așezat pe Laiot în scaun“.

3. *Venelin*, Vlaho Bolgarskaia gramota, p. 111. Comp. *Ureche* în Letopi-sețe, I, p. 125.

4. Mai sus, p. 127, nota 15 și p. 130.

Doi ani după restabilirea lui Laiot Basarab în tronul Munteniei, Vlad Țepeș care stătea la curtea lui Mateiu Corvin, probabil iertat de închisoarea în care fusese aruncat în urma serisorei sale către sultanul, și ajutat de Unguri care doreau să scape cât mai curînd de costisitoarea lui găzduire, atacă pe protegiutul lui Ștefan. Domnul Moldovei, care credea că în Laiot a găsit omul ce îi trebuia, îl ajută în contra năvălirii ungurești, bătînd pe Țepeș și pe Unguri în 5 Octomvrie 1474⁵. Țepeș se întoarce în Ungaria, spre a aștepta acolo timpuri mai fericite, și urmează înainte a trăi din pensia ce i se plătea din vistieria ungurească. Așa în 1475 regele Mateiu scrie lui Toma magistrul Sibiului, ca să deie 200 de florini credinciosului sau Dracul, din banii tricesimali sau din veniturile camerei, pentru susținerea lui⁶. Țepeș nu mai era deci la închisoare.

Laiot Basarab însă, de și pus și sprijinit de Ștefan în tronul Munteniei, îl trădă cînd acesta intră în luptă cu Turcii, și trece în partea celor ce-i credea mai tari. El ie parte la lupta de la Racova contra lui Ștefan în 1475, și apoi în cea de la Valea Albă în 1476. După ce Ștefan răspinge marea năvălire a Turcilor, el trece în Muntenia și dă afară pe Laiot Basarab, restituind de astă dată înapoi pe Vlad Țepeș, în care el credea că va găsi un sprijin în contra Otomanilor.

Vlad Tepeș a doua oară. 1476. De abia trecuse

5. *Ureche*, în *Letopisețe*, I, p. 126. Greșește deci D-l. *Hasdeu* (Ist. crit., p. 9) cînd susține că *Ureche* ar fi înțeles rău textul slav sau grec, care ar fi vorbit de Ungrovlachi, traducîndu-l prin Unguri.— Ce va fi însemnînd luarea Teleajnei de Ștefan, și bătălia dată de el lui Basarab, nu se poate ști. Se vede însă de pe modul scurt cum *Ureche* relatează aceste fapte, că ele nu erau clare nici în mintea lui.

6. *Fejer Supplementum*, IV, p. 308.

insă cîte-va luni, și Vlad Țepeș este ucis de Laiot Basarab, care se reîntoarce de peste Dunăre cu ajutor turecesc. Moartea lui pare a fi fost adusă prin un complot al boierilor, care se temeau de cumplita fire a lui Țepeș de altă dată. Astfeliu Michovsky, istoricul polon contimpuran lui Ștefan cel Mare, spune că «in anul 1476, regele Ungariei Mateiu au pus inapoi domn in Basarabia pe Vladislav Dracula, fost voevod al acelei țări, după ce îl ținuse aproape 12 ani in prinsoare, care însă fu ucis de un serv al seu trădător, cînd alergau într'o zi împreună călări»⁷. Moartea lui Țepeș, ori cum va fi fost provenit ea, este atestată in chip formal și de un alt izvor, despre autoritatea căruia nu poate fi nici cea mai mică indoială, anume ambasadorul lui Ștefan cel Mare la senatul Veneției și la Roma, Tamblac. Acesta povestind împrejurările petrecute cu Țepeș, spune că domnul seu după ce restituise in scaun pe Vlad. îi lăsase spre pază 200 de oameni, plecînd după aceea; «dar îndată se înturnă acel necredincios Basarab și ucise pe Dracul împreună cu toți ai sei afară de 10»⁸. Același lucru mai este confirmat și de ambasadorul ducelui de Milano, Leonardo Botta, prin o scrisoare către domnul seu din 1 Fevruarie 1476 in care-i spune, că «Turcii intrînd in Valahia au cucerit'o din nou toată, și au tăiet in bucăți pe Dracul, căpitanul regelui de Ungaria, cu aproape 4000 de oameni de ai lu»⁹.

7. Arh. ist., I, 2, p. 37.— Asupra modului cum a fost restituit Țepeș in scaun și anume mai ales prin sprijinul lui Ștefan, și nu cum spune Michovsky prin Mateiu Corvin, vezi mai sus, p. 354.

8. *Exarhu* Doc. X, Veneția, 8 Mai 1477.

9. *Leonardo Botta* către ducelul de Milano, 1 Fevr. 1476 in *Monum. Hungariae historica, acta extera*, VI, p. 340: „hanno tagliato al pezzi Dracuglia capitaneo del dicto re“. *Di. Gr. Tocilescu*, neluînd in considerație asemenea mărturii formale și inviderate, pune pe Țepeș să domnească a treia oară de la 1483—1496, identificîndu-l cu Vlad Călugărul, despre care mai jos. (*Manual de istoria romîna pentru scoalele primare și secundare de ambele sexe*, București, 1886, p. 96).

Laiot Basarab a doua oară, 1476—1481. Hri-soavele date de Laiot în aceasta a doua domnie, între altele unul din 1480 April în 3, îl numește Basarab fiul lui Basarab cel Bun¹⁰, identic cu acel ce-l poartă în documentul din 1472, cu deosebire că acum, după trecere de 8 ani, fiind mai înaintat în vîrstă, nu și mai zice el singur Basarab *cel Tînăr*. Laiot Basarab însă mai poartă în aceasta a doua a lui domnie și porecla de *Țepeluș*, probabil de la obiceiul de a trage în țapă, pe care-l va fi imitat, pe o scară mai mică — de unde diminutivul — de la predecesorul seu Vlad Țepeș. Mai multe documente contemporane întăresc identitatea lui Laiot și Țepeluș. Așa Beatricea, soția lui Matei Corvin, în două scrisori către rudeniile ei din 9 Iulie 1480, vorbește despre *Basarab cel Tînăr pronumit Țepeluș*¹¹. Epitetul de Tînăr, pe care Laiot crezuse de cuvîntă a-l părăsi în documentele sale, este păstrat de străini, și dovedește în chip evident că Basarab domnul Valahiei din 1480 este aceeași persoană cu Basarab cel Tînăr din documentul din 1472, și că tot el purta și supranumele de Țepeluș. Laiot Basarab sau Țepeluș urmează în a doua lui domnie, redobîndită prin ajutorul Turcilor, a le fi în totul devotat. El face înainte de anul 1480, o năvălire în Moldova în unire cu niște pași turci Ali-beg și Skender-beg, venind până la Lunca-Mare¹², care după cît se vede fu răs-

10. *Venelin*, Vlaho Bolgarskaia gramota, p. 121.

11. Regina *Beatrix* către cumnatul ei, 9 Iulie 1480: „*Bozarab juniore nomine Cypelles* vayvoda obediente al Turcho“. *Acceași* către *Heleonora* 9 Iulie 1480: „*Bozarab minore nomine Cypelles*“. Că nu poate fi vorba de a identifica pe Țepeluș cu Vlad Țepeș, se vede, în afară de dovezile aduse că Țepeluș era Laiot Basarab, și din aceea că nici odată izvoarele timpului nu numesc pe Țepeș decît *Vlad Dracula*.

12. Despre această năvălire a lui Țepeluș pomenește un document de la Stefan cel Mare din 1480 Oct. 5 în *Arh. ist.*, I, 1, p. 116. Unde să fi fost însă Lunca Mare?

pinsă de Stefan, de oare ce ea nu avu nici un soiū de urmări. In 1481, Turcii pregătindu-se a lovi cetățile sudice a le Moldovei, Țepeluș adună o armată și se așază sub munte, așteptînd sosirea lor. O scrisoare a lui Stefan Batori către Sibieni, din 30 April 1481, îi incunoștiințază că Țepeluș voevodul părților transalpine au ridicat neamurile și popoarele statului seu, cu gîndul de a ataca cetatea Chilia, și s'au așezat de o cam dată sub munte, așteptînd venirea Turcilor¹³. Stefan cel Mare știind că adunarea armatei lui Țepeluș chiar sub munții Brașovului ingrijia pe Unguri, pentru a dobîndi ajutorul lor contra Turcilor și a lui Țepeluș, îi înștiințază că acesta ar avea de gînd a surprinde cu ajutorul Turcilor Brașovul și Sibiul, spre a le prăda, inainte de a pleca în expediție contra Chilieii. Ungurii spărieți prin această veste, dau lui Stefan ajutor, cu care urcîndu-se armata lui până la 60,000 de oameni, atacă armata lui Țepeluș în poziția ei indestul de tare, sub munții județului Rîmnice, o bate de o stînge, și Țepeluș el însuș, după ce scapă din măcel cu cîț-va tovarăși, este ajuns și prins de oștirea lui Stefan, care pune să'l omoare numai decît, pedepsind astfel necredința și necunoștința cu care Laiot Basarab îl hrănise atîta timp¹⁴.

¹³ *Teleki*. XII, p. 173 ap. *Lycot*, Chronique d'Ureche, p. 161: „Licet Czypelles, vayvoda partium Transalpinarum gentes et populos regni sui ea ratione levaverit ut ad castrum Kylye, ad expugnandum idem castrum, ire haberet, tamen nunc idem Czypelles cum universo populo et gentibus suis sub alpebus constitueretur, expectans Turcorum adventum. Qui quidem Turci, postquam advenerint, statim has partes Transilvanicas subintrare intendunt. quorum conatibus, auxilio Dei, obstare intendimus“. Reprodușă și de Col. lui Traian, 1874, p. 127.

¹⁴ Cron. putneană în Arh. ist., III, p. 6. *Ureche* în Letopisețe. I, p. 132. Cron. anonimă a țării Românești (Mag. Ist., IV, p. 134) face din Țepeluș un urmaș al lui Laiot, pe cînd am văzut că ambele aceste nume insamnă pe acelaș domnitor.

Vlad al VI-le Călugărul, 1481—1494. Ureche spune că Stefan cel Mare, după ce ucise pe Țepeluș în bătălia de la Rîmnicul Sărat, puse în locul lui în Muntenia pe unul Vlad Vodă supranumit Călugărul. Acesta se intitulează în documentele sale, din care găsim un șir, cu date indestul de apropiate pentru a ne lăsa să inducem o continuitate în domnie, *Vlad Vodă fiul lui Vlad cel Mare*¹⁵. Acest din urmă nu este altul decât Vlad Țepeș, după cum se vede aceasta din o scrisoare a regelui Ungariei adresată lui Vlad Călugărul, după trecerea lui în Transilvania, în care-l numește Vlad voevod fiul repositului Dracul¹⁶.

Acest Vlad vodă Călugărul nu poate fi confundat nici cu Țepeluș, care era Laiot Basarab, nici cu Țepeș care murise în 1476. Apoi numele seu de Călugărul, pe care-l purta chiar în timpul domniei lui, exclude încă puțința de a-l amesteca cu Țepeș, când atunci acesta ar fi trebuit să fi fost călugăr în un timp al lui de nedomnie, și apoi să reocupe tronul, lucru pe care nu l'am întâlnit nicăiri în istoria lui Vlad Țepeș.

Pe acest Vlad Călugărul îl aflăm pomenit în o scrisoare a voevozilor Transilvaniei, Ladislaus de Lozonț și Bartolomeu Dragfi din anul 1493, prin care ei înștiințază pe căpitanul Securilor, că «necredincioșii Turci cu o mare putere și o strașnică pregătire, luind cu sine și pe *Călugărul Vodă* și pe toți Muntenii, au de

15. Hrisoavele ce ne au rămas de la *Vlad Vodă fiul lui Vlad Vodă cel Mare*, sunt următoarele: 1 Iunie 1483 (*Venelin*, p. 124); 5 Iunie 1483 (Arh. ist., I, I, p. 37); 23 April 1486 (Columna lui Traian. 1876, p. 468); 7 Ian. 1490 (Arh. ist., I, I, p. 66); 36 Iulie 1490 (Ibid, I, I, p. 5); 3 Septembrie 1491 (*Venelin*, p. 129); 30 Decem 1492 (*Engel*, Gesch. der Wall., p. 183); 16 Mart. 1494 (Focea societății Românilor 1870, p. 156).

16. Scrisoarea regelui *Mateiu Corvin* din 8 Ianuarie 1495 în *Engel*, Geschichte der Wallachey, p. 181 „Magnifico Vlad Voivodae filio quondam Dracylyae fideli nostro dilecto“. (Reprodusă și de Transilvania. 1874, p. 30).

gînd fără indoială a pătrunde în țara noastră¹⁷. Vlad Călugărul ajută în 1484 Turcilor, a cucerii cetățile Chilia și cetatea Albă de la Stefan cel Mare. Acesta detrona mereu pe domnii protivnici intereselor sale din Muntenia, căutînd se sfărîme asemenea unealtă în mîinile Turcilor; dar inlocuitorii puși de el nu întîrziiau a trece în tabăra dușmană; căci Turcii fiind mai tari, era mai folositor și prielnic a ținea acuma cu ei, de cît cu domnul Moldovei.

În 1494 Vlad Călugărul este refugit în Transilvania, unde se găsește pomenit ca primind o pensie de la regele maghiar. Ultimul document dat de el este datat din București 16 Martie 1494, și în acest act Vlad amintește pe iubiții sei fii Radu voevod și Mircea¹⁸.

Din aceștia cel mai mare, Radu, se răscoală puțin timp după darea actului din 16 Martie, contra tatălui său, și-l alungă din scaun, cînd atunci Vlad caută scăpare în Transilvania. În 8 Ianuarie 1495 el era tot în Transilvania, cînd i se dădu un ajutor de 20 de fiorini. Tot atunci însă domnitorul pribeag este poftit să iasă din Transilvania, din cauză că autoritățile de aici punîndu-se bine cu fiul său Radu, nu vroiau să mai adăpostească pe tatul său. Se vede că tocmai cu izgonirea acestuia, erau însărcinate ambasadele trimise de Radu, în decursul anului 1494, în Transilvania.

Din aceste se vede că Vlad Călugărul fusese de-

17. Transilvania. VII, 1874. p. 29. Reprodușă și de Engel, *Gesch. der Wall.*, p. 185. În contra tuturor acestor argumente *Dr. Tocilescu* (l. c. p. 96) admite că Vlad Călugărul ar fi fost tot Vlad Țepeș. D sa susține că Vlad Țepeș s'ar fi călugărit după eșirea lui din scaun, în 1496 (?): Vlad poartă însă numele de Călugărul *în timpul domniei lui*. Contîmpuranii ar fi trebuit doară să-l fi poreclit așa prin anticipație!

18. Foaia societății Romănișmul. 1870, p. 156.

tronat de fiul seu Radu cel Mare, pe la începutul anului 1494, și Radu domnește apoi până după moartea lui Ștefan, în 1507.

În tot timpul acestor domnii tulburate și nestatornice, se întinde în Moldova, ca o apă mare și frumoasă, neîntreruptă și glorioasă, domnia lui Ștefan cel Mare.